

Kde hledat další inspirace k východiskům z ekologické krize?

Silvie Punčochářová

HEN 75124

Počet znaků včetně mezer: 10475

Copak jsme to za společnost?

Skutečnost, že žijeme v tržně založené společnosti, jejímž hlavním cílem je, kromě hromadění kapitálu, také vytváření sériově vypadajících a otrocky jednajících konzumně založených „individualistů“¹, nás nutně přivádí k charakteristice potřeb dnešních generací tj. mít stále víc a stále více také spotřebovávat a ve volném čase se co nejvíce a co možná bezmyšlenkovitě bavit.² Nejlépe za absence reflexe dopadů našich životů na vše, čeho jsme součástí a také na nás samé. Jak trefně vyjádřil Erich Fromm: *„Jsme společenstvím notoricky nešťastných lidí: osamělých, úzkostných, depresivních, destruktivních, závislých – lidí, kteří rádi zabíjejí čas, jež se tak snažíme ušetřit.“*³

Tento nepřiliš optimistický pohled na dnešní západní industriální společnost je však ještě více skličující, domyslíme-li její možné důsledky. Zcela jistě je proto nevyhnutelné alespoň se pokusit o hledání východisek z této krizové situace nejlépe poohlédnutím se po nějakých jiných inspiračních zdrojích.

Východiska nabízející nám naše vlastní západní civilizace jsou často nedokonalá a silně kulturně a historicky ovlivněná. Alternativní pokusy o změnu životního stylu často selhávají, nebo se jejich aktéři nuceni vnějšími okolnostmi časem přizpůsobují.

Inspirační zdroje pro hledání východisek z ekologické krize

Existují však stále místa, skrytá často v těžko dostupných oblastech v horských údolích, deštných pralesech či na Tichomořských souostrovích, jež jsou stále ještě prochnuta přirozeným soužitím člověka s přírodou, vzájemnou tolerancí, silnými mezilidskými vazbami i pocitem dosažení životního štěstí. Jejich životní způsob je z velké části dán podnebnými a přírodními podmínkami. Jejich kultura se vytvářela pomalým tempem po tisíciletí. Každý společenský jev, jež mezi těmito lidmi zakořenil je výsledkem dlouhého a pozvolného vývoje.

Při četbě knihy „*Dávné budoucnosti*“ anglické autorky Helen Norbert-Hodge,

Ladak

¹ Tedy produktů systému, jež je orientován čistě na potřeby trhu, jež je redukována pouze na směnou hodnotu, pouze na kvantitativní určení, v němž se zcela ztrácí určení kvalitativní.

² Zde je samozřejmě nutné podotknout, že tato charakteristika je značně zjednodušující a vztahující se pouze na „majoritní“ část společnosti.

³ Fromm, E.: Mít, nebo být?, Aurora, Praha 2001, s. 18.

jež prováděla etnologický výzkum v Ladaku⁴, jsem si uvědomila, jak velmi důležité je tyto různorodé autentické „rajské zahrady“ naší planety zachovávat a jak moc by pro nás životní způsob jejich obyvatel mohl být inspirativní.

Autorka ve výše zmíněné knize velmi podrobně popisuje všechny aspekty života místních obyvatel⁵. Vypráví nám o jejich spjatosti s půdou, o jejich láskyplném vztahu k hospodářským zvířatům, o spravedlivém rozdělení půdy, o dodržování tradic, o vzájemné toleranci, pospolitosti, lásce, o smířenosti se smrtí i duchovnímu rozměru jejich životů⁶. Vše zní tak krásně a dokonale až se to zdá být neuvěřitelné.

Tradiční hodnoty versus kapitalismus Ale proč neuvěřitelné? Neuvěřitelné pro mě, pro člověka, jehož vnímání světa je silně ovlivněno západoevropskými kulturními paradigmaty, jež je příliš determinován životem v kapitalistické, duchovně vyprázdněné společnosti. Co mi tedy připadá na této ideální společnosti tak nepravděpodobné. Např. to, že jsou schopni se radovat z práce, která je vlastně téměř absolutní částí jejich životů.⁷ Ve světě, ve kterém žijí se práce rovná snaze o postup na pomyslném kariérním žebříčku, jež se zdá být lehce dosažitelnou seberealizací každého z nás, je však pouhým značně deformovaným únikem před sebou samým a skutečnými prostředky seberealizace a sebepoznání. Notoricky známým důvodem je jak si již v 19. století všiml Karel Marx (2004: 40) odcizení lidské práce: „Předmět, který práce produkuje, její produkt, vystupuje proti ní jako nějaká cizí bytost, jako moc nezávislá na výrobce. Produkt práce je práce, která se v nějakém předmětu fixuje, zvěčnila se v něm, je to zpředmětnění práce. Uskutečnění práce je její zpředmětnění. Toto uskutečnění práce se v ekonomickém stavu jeví jako odskutečnění dělníka, zpředmětnění jako ztráta a poroba předmětu, přivlastnění jako odcizení, jako zvnějšnění.“⁸

V Ladaku i jiných tradičních společnostech je práce nejen způsobem obživy, ale také požitkem, každodenní radostí i sebeuskutečňováním. Její řád je přirozený, závislý na

Práce jak ji neznáme

⁴ Ladak je podhimalájská oblast, ležící na hranicích Číny, Tibetu a Pákistánu, jež je součástí indického státu Džammú a Kargil.

⁵ Její pozorování a informace, jež nám podává, jsou výsledkem jejího sedmiletého pobytu v této oblasti.

⁶ Oblast je velmi silně ovlivněna tibetským buddhismem.

⁷ Připomínají nám tím např. skupinu pestrých z výzkumu prof. Hany Librové, s tím rozdílem, že v Ladaku je tento přístup jevem celospolečenským.

⁸ Marx, K.: Ekonomicko-filozofické rukopisy, cit. dle: Fromm, E.: Obraz člověka u Marxe, L. Marek, Brno 2004, s. 40.

fungování přírody. Práce je rovnoměrně a spravedlivě rozdělována mezi všechny členy společnosti⁹, pracuje se společně a co možná nejefektivněji. Obyvatelé Ladaku mají zcela široké spektrum schopností, dokáží se postarat o svá hospodářství, vyrobit si oblečení, obydlí, nádobí, dokáží získávat potřebné energie z jim dostupných obnovitelných zdrojů a jsou tedy téměř stoprocentně soběstační. Oproti naší globalizované, kapitalistické společnosti vyznačující se stále se zvyšující specializací práce. Slovy Milana Machovce (2002:10): „*pradávná dělba práce, jak vznikla už ve starověku, se ve 20. století rozšířila na tolik nejrůznějších specializací, že nejen jeden „odborník“ už nerozumí, a ani nemůže rozumět, jinému, nejenže mnohdy nahlédnout postavení a roli své vlastní specializace v rámci celku*“.¹⁰

I v Ladaku je díky velmi těžkým podnebným podmínkám práce zaměřená na získávání obživy velmi těžká a intenzivní. I přesto zůstává být radostnou. V jiných tradičních kulturách např. mezi kmeny žijícími v tropickém podnebném pásu, se proces získávání obživy velmi zjednodušuje (tropické ovoce je stále po ruce) a vnímání práce místními obyvateli je proto zcela odlišné.¹¹

Již od druhé poloviny dvacátého století však do všech i těch „nejvíce zapomenutých“ koutů světa pronikají, se stále větší intenzitou a efektivitou, ty nejvulgárnější prvky naší civilizace. Ve většině případů díky turismu. Ten sebou přináší velmi násilné šíření západní kultury. Do oblastí se sice dostává velké množství peněz, ty jsou pak v lepších případech použity na rozšíření infrastruktury, vzdělání či lepšího zdravotního systému. Ale to vše se děje zcela bezhlavě, autoritativně, beze vší snahy o pochopení místní kultury...*Zvenčí se jeví naše kultura podstatně úspěšnější, než známe-li ji zevnitř*¹² (Norbert-Hodge, H.:1996) Všechny násilné a náhlé zásahy do kultur, které se

**Negativní
dopady
pronikání
prvků
západní
kultury
kultur
tradičních**

⁹ Jak už v rámci obce, rodiny, tak i pro Ladak typických phaspun- každá rodina patří do skupiny domácností, které si navzájem pomáhají při narození dítěte, při svatbě, při úmrtí, sklizních...atp.

¹⁰ Machovec, M.: Smysl lidské existence, Akropolis, Praha 2002, s.10.

¹¹ Jedna blízká přítelkyně mi vyprávěla o své několika měsíční stáži v malé vesničce v Guinea-Bissau, kde se setkala s lidmi naprosto spokojenými se svým téměř celodenním nicneděláním. Toto etnikum žilo tradičním životem lovců-sběračů a jejich čas věnovaný hledání potravy se omezoval pouze na cca hodinu denně -jistě díky velmi příznivým podnebným podmínkám a hojnosti místní vegetace. Nebyli prý vůbec schopni pochopit, jak je možné, že lidé v našem koutě světa tráví i devět hodin prací, která jim přímo nepřináší obživu

¹² Norberg-Hodge, H.: Dávné budoucnosti, Hnutí Duha, Brno 1996, s. 84.

vyvíjeli pozvolna po celá tisíciletí, mohou mít v těchto oblastech za následek dalekosáhlé a nevratné společenské změny¹³.

S penězi, novou formou vzdělávání a televizí do těchto oblastí také pronikají prvky konzumu. Množství módních trendů a technických vymožeností ovlivňuje zejména mladou generaci. Ta si pak začíná zvykat na nový pocit seberealizace a autenticity utvářené díky nezměrnému množství zbytečností, které lze koupit, použít a vyhodit. Vzdělávání západního typu pak postupně izoluje místní děti od jejich kultury a přírody. Jak popisuje Helena Norbert-Hodge (1996:96): „*Vychovává z nich úzce zaměřené odborníky a připravuje je pro život v městském prostředí západního typu...Brání jim chápát souvislosti, v nichž žijí. Děti pak opouštějí školu, neschopné využívat zdroje, které mají k dispozici, nepřípravené k životu ve svém vlastním světě.*“

Na závěr bych ráda trochu osvětlila osobní pohnutky, jež mě vedly k napsání této eseje. Nerada bych totiž, aby byla vnímána jako jednostranné odsouzení západní neduchovní, konzumní společnosti, a jejích členů, jež jsou jen díky západnímu opomíjení

Závěr

„absolutní pravdy“ a duchovního rozměru lidské existence odsouzení k věčné honbě za vzdušnými zámky a věčnému utrpení a zároveň bezhlavé oslavování původních dokonalých, kvetoucích societ, žijících zcela v harmonii se sebou samými, přírodou i univerzem.¹⁴ Chtěla jsem spíše dát námět k diskuzi nad otázkami, jež se mi stále znovu objevují v mysli a naněž nejsem schopna si sama zcela odpovědět a znovu připomenout, že inspiraci k cestě z ekologické krize můžeme najít kdekoli kolem nás a že je velmi důležité chránit jak přírodní diverzitu tak i diverzitu kulturní. Jak výstižně říká Erich Fromm: „*Uskutečnění nové společnosti a nového člověka je možné pouze tehdy, jestliže stará motivace ziskem, mocí a intelektem se nahradí motivací novou, motivací bytím, sdílením, porozuměním, jestliže tržní charakter se nahradí tvořivým milujícím charakterem...*“ A to mnohým z těchto etnik zcela jistě nechybělo a snad stále nechybí.

¹³

Jako příklad si dovoluji uvést např. indiánské kmeny v Severní Americe, jejichž zbylí členové, odtržení od svých kořenů se nyní s chutí oddávají hazardním hrám a lehce dostupným drogám

¹⁴

Tímto způsobem za pomoci značné manipulace a užívání vědomých polopравd se např. proslavila autorka slavného bestselleru *Poselství od protinožců* Marlo Morganová.

Použitá literatura:

Fromm, E.: Mít, nebo být?, Aurora, Praha 2001

Fromm, E.: Obraz člověka u Marxe, L. Marek, Brno 2004.

Librová, H.: Pestří a zelení, Hnutí Duha, Brno 1994.

Machovec, M.: Smysl lidské existence, Akropolis, Praha 2002.

Norbert-Hodge, H.: Dávné budoucnosti, Hnutí Duha, Brno 1996.